

Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju : završna verzija / Jesús Lau, predsjednik IFLA-ine Sekcije za informacijsku pismenost. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. 69 str. ; 24 cm. (Povremena izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva. Novi niz ; knj. 25). ISBN 978-953-6001-73-6

Razmišljajući o knjižnici za 21. stoljeće napuštamo ideju tradicionalne knjižnične ustanove, mjesta namijenjenog isključivo posudbi, tihom, individualnom radu korisnika i interakciji na razini knjižničar – korisnik. Knjižnica 21. stoljeća mora biti središnje informacijsko mjesto u zajednici koje bi se, osim pružanjem temeljnih knjižničnih usluga, trebalo istaknuti uslugama i programima namijenjenim informiranju, socijalizaciji, zabavi i obrazovanju svojih korisnika nerijetko provođenim u suradnji sa stručnjacima iz drugih područja. Jedan takav program jest i informacijsko opismenjivanje korisnika. Iako se ono najčešće spominje u kontekstu školskog knjižničarstva, program se može primijeniti i na narodne, a donekle i na visokoškolske odnosno na sve vrste knjižnica koje u svom poslanju navode pomoć u obrazovnom procesu ili pružanje neformalnih oblika obrazovanja kao jednu od svojih temeljnih zadaća. Zbog mita koji se veže uz informacijsku pismenost nazivajući je modnim terminom za program obrazovanja korisnika kao i zbog tvrdnje da je informacijska pismenost važna isključivo u obrazovnim sustavima¹ posebno je bitno istaknuti kako informacijsku pismenost provode i knjižnice koje nisu izravno povezane s obrazovnim sustavom. Usto treba naglasiti kako informacijska pismenost nikada nije isključivo vezana uz knjižničarsku struku, nego iza nje stoji timski rad čija je osnova suradnja, najčešće knjižničara i učitelja ili predmetnog nastavnika, a kasnije i unutar znanstvenih institucija i organizacija koje potiču i omogućavaju cjeloživotno učenje.

---

¹ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Informacijska pismenost : teorijski okviri i polazišta. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2008. Str. 3.

Vjerojatno i sama svjesna zabluda vezanih uz informacijsku pismenost i potrebe isticanja njene važnosti, IFLA je 2002. godine *Okrugli stol o poučavanju korisnika* preimenovala u *Sekciju za informacijsku pismenost*,² koja otada sustavno radi na promicanju i osviješćivanju važnosti implementacije informacijske pismenosti pri kretanju ka društvu znanja. Jedno od takvih nastojanja jest i ovaj dokument, Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju koje je 2006. godine izradio Jesús Lau, tadašnji predsjednik IFLA-ine Sekcije za informacijsku pismenost.

Iako implementacija informacijske pismenosti u Hrvatskoj teče usporeno,³ svjedoci smo nastojanja, kako knjižničara kroz predavanja, radionice i susrete u knjižnicama, tako i sveučilišnih profesora kroz uvođenje tematskih kolegija u fakultetske kurikulume, da se u društvu osvijesti potreba za, mogli bismo reći, cjeloživotnim informacijskim opismenjivanjem. Jedan od rezultata tih napora jest i hrvatsko izdanje Smjernica koje je u prijevodu Ivane Faletar, uz stručnu redakciju Sonje Špiranec, Hrvatsko knjižničarsko društvo objavilo u ožujku 2011. godine. Prema autorovim riječima, “ove Smjernice služe kao konceptualni predložak za pokretanje programa informacijske pismenosti u školskim i visokoškolskim knjižnicama, no većina je načela primjenjiva i u narodnim knjižnicama.”⁴ Bitno je istaknuti, a potvrdit će se to i kroz tekst Smjernica kako dokument nije namijenjen isključivo knjižničarima, nego je riječ o dokumentu koji poziva na suradnju između knjižnica i njihovih partnera u provođenju informacijske pismenosti i izgradnji društva znanja, bilo da se radi o nastavnicima i profesorima u obrazovnom procesu ili o rukovodećim osobama u ustanovama koje podržavaju program cjeloživotnog učenja. Poseban je naglasak stavljen na osviještavanje ravnopravnog odnosa među suradnicima u provođenju programa ove vrste budući da je svaki od njih bitan dio lanca informacijske pismenosti koju bi, bez suradnje, bilo gotovo nemoguće provoditi.

Hrvatsko izdanje Smjernica započinje predgovorom S. Špiranec s kratkim osvrtom na povijest pojma informacijska pismenost i neujednačenost primjene informacijske pismenosti kao koncepta u svijetu, ali i u Hrvatskoj. Usto, ukratko se opisuju tradicije u obrazovanju i knjižničarstvu s posebnim

---

² IFLA. Information Literacy Section [citirano: 05-21-2011]. Dostupno na : <http://www.ifla.org/en/information-literacy>

³ Lau, Jesús. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 7.

⁴ Lau, Jesús. Nav. dj. Str. 17.

osvrtno na probleme u hrvatskom knjižničarstvu među koje se ubrajaju nedovoljna prisutnost knjižničara u nastavi i nepostojanje stalne i postojeće tradicije obrazovanja korisnika. Stoga se, iako uz određene zamjerke i konstruktivne kritike, prijevod Smjernica dočekuje kao izrazito dobrodošao u hrvatskom knjižničarstvu. Tekst Smjernica, lišen strogo stručnih termina i pisan jednostavnim stilom, podijeljen je u deset poglavlja koja se vrlo sažeto i svrhovito bave temama, konceptima i pitanjima vezanim uz informacijsku pismenost.

Tako se u prvom poglavlju raščlanjuju, prikazuju i kontekstualiziraju temeljni pojmovi informacijske i ostalih vrsta pismenosti iz grupe „pismenosti za 21. stoljeće“. Ističe se kako je informacija kao pojam evoluirala i poprimila mnogo šire razmjere no što ih je imala ranije, ali samo posjedovanje velikog broja informacija ne znači nužno i njihovo razumijevanje te se stoga autor osvrće i na pojam pismenost objašnjavajući što je temeljna pismenost i na koji je način osoba može steći pritom nabrojivši nekoliko vrsta pismenosti koje bi svaki građanin trebao poznavati ne bi li se smatrao opismenjenim. Posebno su, kao različite od informacijske pismenosti, ističu informatička i medijska pismenost. Isticanje različitosti informacijske od informatičke pismenosti posve je opravdano i u smjernicama je moglo biti još naglašenije, no postavlja se pitanje opravdanosti oštrog isticanja razlikovanja informacijske od medijske pismenosti kada je poznato kako je upravo informacijska pismenost temelj modela suvremene pismenosti u koje se ubraja i medijska pismenost.⁵ Tom se mišljenju kasnije priklanja i autor ističući kako AASL-ova definicija informacijske pismenosti “nadilazi vještine korištenja knjižnice i primjenu konkretnih vještina i strategija, te naglašava sposobnost korištenja složenih informacija iz različitih izvora u svrhu razumijevanja i rješavanja stvarnih problema”.⁶ Budući da informacijska pismenost nadilazi samu knjižničku pismenost i usmjerena je na korištenje svih informacijskih izvora, legitiman je zahtjev za proširenjem tradicionalnih definicija informacijske pismenosti i uključenjem svih triju koncepata informacijske pismenosti. Naposljetku, ovo se poglavlje završava dvojbama o ispravnosti korištenja izraza pismenost u prijevodu naziva koncepta s engleskog jezika. Tvrdi se, naime, kako korištenje nepravilnog termina može nanijeti mnogo štete pri implementaciji koncepta i stoga se ističe primjer španjolskog jezika gdje je *information literacy* prevedena kao *razvoj informacijskih vještina* te su sve glasnjia zagovarivanja uvođenja pojma *kompetencije* namjesto *pismenosti*.

⁵ Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela. Nav. dj. Str. 88.

⁶ Lau, Jesús. Nav. dj. Str. 20.

Drugo poglavlje u Smjernice uvodi koncept cjeloživotnog učenja, dovodeći ga u vezu i stavljajući ga u kontekst informacijske pismenosti; ističu se pozitivni učinci koje oba koncepta mogu pobuditi u pojedinčevu ponašanju potom izlazeći iz okvira učenja i pozitivno utječući na kvalitetu života osobe koja ih je usvojila. Ipak, postoji i razlika u tim konceptima: dok je informacijsko opismenjivanje nešto čemu “osoba može težiti samo u određenom razdoblju života”,⁷ osoba može “težiti cjeloživotnom obrazovanju iako nije informacijski pismena”.⁸ Iz toga je razvidno da se najbolji rezultati postižu kombinacijom obaju koncepata, odnosno informacijskim opismenjavanjem od najranije dobi, stjecanjem informacijskih kompetencija i pobuđivanjem interesa i osvješćivanjem važnosti cjeloživotnog učenja. Glavna figura u tom procesu je, naravno, knjižničar, međutim on ne može i ne smije djelovati sam, nego mora u proces uključiti i partnere u zajednici, počevši od roditelja, stručnih suradnika pa sve do nastavnika. Lijepa je misao, ali i ideja vodilja koju bi svaka knjižnica trebala, ako ne uvrstiti u svoj strateški plan i izjavu o poslanju, barem imati na umu o knjižnici kao “informacijskom središtu”⁹ gdje se, među ostalim, provodi socijalizacija znanja. U tu je svrhu ponuđeno i uvođenje izmijenjenih kurikuluma kao mogući rezultat, no Smjernicama se može zamjeriti nedostatak pružanja primjera jednoga takvog kurikuluma.

Treće poglavlje, prema stavu iz predgovora, najvredniji je prilog ovih Smjernica.¹⁰ Ono govori o međunarodnim standardima, još uvijek na razini prijedloga, njihovoj strukturi, ali i manjkavostima. Kao tri osnovne sastavnice budućih standarda navode se pristup, korištenje i vrednovanje. Budući da je namjena standarda da budu općeniti kako bi ih svaka zajednica ili organizacija mogla iskoristiti, doraditi i modelirati prema svojim potrebama, prikazan je njihov sami kostur s vrlo dobro koncipiranim temeljnim aktivnostima kroz koje korisnik prolazi na putu od prepoznavanja potreba za informacijom do predstavljanja rezultata učenja. Naposljetku, autor skreće pozornost na činjenicu kako nije svaka osoba koja posjeduje informaciju ujedno i informacijski pismena što se prvenstveno odnosi na odrasle osobe, sudionike procesa cjeloživotnog učenja, te se na neki način ohrabruje knjižničare da promišljanju o tom problemu pruže više prostora.

---

⁷ Lau, Jesús. Nav. dj. Str. 25.

⁸ Isto.

⁹ Lau, Jesús. Nav. dj. Str. 27.

¹⁰ Lau, Jesús. Nav. dj. Str. 10.

Sljedeće se poglavlje nadovezuje na posljednju misao iz prethodnog nudeći korake za promicanje programa informacijskog opismenjavanja na razini ustanove. Provođenje takvih koraka je nužno stoga što čelni ljudi različitih ustanova najčešće ne shvaćaju važnost potrebe za informacijskim opismenjivanjem te su stoga i informacijski stručnjaci, kao i njihov položaj unutar tih ustanova, marginalizirani. Prema Lau, potrebno je poduzeti općenite korake među kojima je prvi primijeniti međunarodne standarde i prilagoditi program informacijskog opismenjivanja vlastitoj ustanovi, a najvažniji je inzistiranje na suradnji svih suradnika koji bi za taj proces mogli biti značajni. Budući da se smatra kako bi se informacijski stručnjaci u svom poslu trebali okrenuti od izvora informacija, a prema njihovim korisnicima, odnosno učenicima u procesu informacijskog opismenjavanja, predlaže se promjena strategije kojom informacijski stručnjaci pristupaju tom procesu, a kao ključ uspješne suradnje između knjižničara i njegovih partnera vidi se podjela vodstva i ohrabrivanje suradnika te vrednovanje njihovog rada. U kontekstu hrvatskog knjižničarstva, spornom bi se mogla smatrati točka “osiguranja odgovarajuće financijske podrške za zapošljavanje dodatnog osoblja, gradnju/adaptaciju postupaka, stručno usavršavanje osoblja i razvijanje postupaka”.¹¹ Zbog ograničenih sredstava koja se za knjižnice i sve oblike knjižničnih djelatnosti izdvajaju, knjižničari i informacijski stručnjaci moraju djelovati u unaprijed zadanim okvirima, međutim ono što mogu učiniti jest zauzeti pozitivan stav prema programima koje uvode kako bi taj stav prešao i na čelne ljude ustanova za koje su programi planirani te kako bi informacijsko opismenjivanje, s knjižnicom i knjižničarom u središtu, postalo sastavni dio kurikuluma.

Taj nas posljednji dio uvodi u problematiku kojom će se baviti sljedeća tri poglavlja; peto, koje govori o izradi plana djelovanja, šesto koje se bavi upravljanjem projektom učenja i poučavanja te, naposljetku, sedmo poglavlje kojim se naglašava važnost stručnog usavršavanja za suvremene knjižničare. Plan rada ili djelovanja izrazito je bitan i svaka ozbiljna ustanova trebala bi ga razraditi prije pokretanja novih programa ili poboljšanja starih. Pri izradi plana djelovanja u kojem sudjeluje i knjižnica posebno mjesto treba zauzeti izjava o poslanju, kao i objašnjenje vizije kroz navođenje ciljeva, bez obzira na to radi li se o kratkoročnom, srednjeročnom ili dugoročnom planu. Korisno je za ustanovu i kada ona sama može objektivno sagledati prednosti, ali i

---

¹¹ Lau, Jesús. Nav. dj. Str. 33.

moguće nedostatke programa koje namjerava implementirati kako bi u potpunosti izbjegla, ili barem minimalizirala negativne učinke njegova provođenja. Iako se mogu pronaći razmišljanja kako je izradu strateških planova dobro prepustiti stručnjacima iz polja upravljanja, novi su naraštaji knjižničara za taj posao, kroz upravljačke kolegije u formalnom obrazovanju, ali i kroz dodatno samoobrazovanje, vrlo dobro pripremljene, a usto izvrsno poznaju prirodu informacije i znanja te bi stoga možda trebali zauzimati i veću ulogu pri izradi sličnih planova za sve vrste ustanova. Na isti bi se način knjižničarima trebalo pružiti više prostora pri promišljanjima o implementaciji informacijskog opismenjivanja u obrazovne programe. Lau drži, a vjerojatno će se većina informacijske zajednice s njim složiti, kako nije dobro informacijsku pismenost obraditi kroz samo jedan nastavni kolegij, nego bi korisno bilo učiniti je rezultatom suradnje i provoditi je kroz različite kolegije ili nastavne predmete, implementirajući je u redovni kurikulum.¹² Smjernice, naravno, kao mogućnosti nude i implementaciju informacijske pismenosti kroz samostalne ili izvannastavne kolegije pa čak i kroz samostalne radionice predlažući elemente koje je pritom nužno imati na umu, međutim, jasan je stav kako takav način implementacije nije i najprihvatljiviji, pogotovo za učenike ranih razreda osnovne škole, kada je s ovim oblikom opismenjivanja potrebno započeti. U takvim se okolnostima preporuča i organiziranje kolegija za nastavnike kako bi na što bolji način služili kao partneri knjižničarima koji također, kako se naglašava u slijedećem poglavlju, moraju sustavno raditi na svome usavršavanju i razvoju svojih vještina. Budući da je taj koncept od iznimne važnosti, dobro bi bilo da mu je u tekstu Smjernica posvećeno više prostora, no autor je i na ovaj način uspio istaknuti važnost profesionalnog razvoja knjižničara u četiri smjera: tehnološkom, pedagoškom, informacijskom i smjeru upravljanja vlastitim vještinama. Kako bi obrazovao druge i u njima budio interes za nove tehnologije ili nove modele učenja, knjižničar i sam mora biti zainteresiran i njegova znanja nikada ne smiju “zastarjeti”. Stoga je, možda, od prezentiranih znanja budućim knjižničarima bitnije usaditi ideju o stalnom profesionalnom rastu i razvoju koji se od njih očekuje, usaditi im pozitivan stav prema cjelovitom učenju i ohrabriti ih da stalno iznova istražuju granice profesionalne znatiželje.

---

¹² Prema: Lau, Jesús. Nav. dj. Str. 39.

Pozitivan stav knjižničar treba prenijeti i na svoje suradnike, ali i na sudionike procesa poučavanja za što su mu, uz ostale vještine, potrebne i određene pedagoške kompetencije i barem okvirno poznavanje temeljnih teorija o učenju iz domene kognitivne psihologije. S obzirom na to da knjižničari nisu na većini studija u mogućnosti o tim teorijama naučiti kroz obvezne studentske kolegije, osmo poglavlje koje se bavi osnovnim teorijama učenja i deveto poglavlje koje vrlo detaljno govori o procjenjivanju učenja, razlozima i važnosti njegova provođenja te o vrstama procjenjivanja učinka učenja, jesu hvalevrijedan osnovni okvir i polazišna točka za sve knjižničare koji nisu upoznati s njima, ali bi vrlo rado stekli bar osnovna znanja, a knjižničarima koji ta znanja posjeduju zasigurno mogu poslužiti kao koristan memento pedagoških kompetencija.

Za kraj, deseto poglavlje služi kao kratak pojmovnik osnovnih pojmova informacijske pismenosti naglašavajući razliku između nastavnika i profesora, mogućnost dvoznačnog definiranja pojma student i njegovo razlikovanje od pojma učenik te ponovno polemizirajući sličnosti i razlike pojmova informacijska pismenost, informacijske kompetencije i informacijske vještine. Budući da je dokument namijenjen knjižničarskoj zajednici, vjerojatno je smatrano redundantnim navoditi definiciju knjižnice i knjižničara, no u kontekstu informacijske pismenosti one bi zacijelo pronašle svoje mjesto uz slične, ali opet različite koncepte informacijskog stručnjaka i informacijskog središta.

Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju vrijedan su i prijeko potreban prilog svima, a posebice knjižničarskim zajednicama tranzicijskih zemalja. Iako bi se njihova općenitost mogla uzeti kao ograničavajući faktor, knjižničarska će zajednica zasigurno prepoznati njihove kvalitete i prednosti njihova općeg karaktera, potrebnog u mnogim društvima gdje se o informacijskoj pismenosti, nužnoj za razvoj modernog društva znanja još ne zna dovoljno. U takvim su društvima, među kojima je i hrvatsko, ove smjernice iskoristive kao vrlo dobar polazišni okvir za pronalaženje načina implementacije koji im najviše odgovara. Onim pak društvima koja o informacijskoj pismenosti mnogo znaju i mnogo o njoj razgovaraju te, sukladno tome, provode programe informacijskog opismenjavanja na svim razinama, dokument može poslužiti kao praktičan i koristan memento, ali i kao proširena lista za vrednovanje provedenih programa. Zamjeriti bi im se mogla prevelika usmjerenost na školske i knjižnice koje sudjeluju u procesu obrazovanja dok

se, primjerice narodne knjižnice, spominju tek na jednom mjestu govoreći o knjižničarima kao suradnicima u programu informacijskog opismenjivanja.¹³ Nedostaju i primjeri dobre prakse ili makar primjer izrade imaginarnog kurikuluma koji bi pomogao da se stručnjacima nedovoljno upoznatim s informacijskom pismenošću pojam približi i da o njemu mnogo lakše promišljaju. Ipak, Sekcija za informacijsku pismenost je po tom pitanju učinila mnogo od objave Smjernica, objavivši “Guidelines for information literacy assesment” autorice Eileen Stee koje su se mogle naći i kao prilog na kraju hrvatskog izdanja, a strateškim planom za razdoblje 2010.-2011. predviđeno je objavljivanje nekoliko važnih dokumenata među kojima se posebno ističu “Guidelines: The profile of IL practitioner/ educator”.¹⁴

Petra Miočić

---

¹³ Tada se navodi kako bi narodne knjižnice trebale izabrati suradnike za te programe koji će se razlikovati od onih koje biraju školske knjižnice.

¹⁴ Information Literacy Section strategic plan : 2010-2011 : (action plan) [citirano: 05-28-2011]. Dostupno na : <http://www.ifla.org/files/information-literacy/strategic-plan/2011-2012.pdf>